

Список використаних джерел

1. Український національний біографічний архів [Електрон. ресурс] : науково-інформаційний проект Інституту біографічних досліджень НБУВ / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Електрон. дані. – [Київ], 2016. – Режим доступу: <http://biography.nbuv.gov.ua/>. – Назва з титул. екрана.
2. Яценко, О.М. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013) [Текст] / О.М.Яценко, Н.І.Любовець ; НАН України, Нац. б-ка України ім.В.І.Вернадського ; редкол. В.І.Попик (голова) [та ін.].– К., 2015.– 469 с.– (Сер. «Джерела укр. біографістики»; вип. 3).

Проанализированы биобиблиографические указатели деятелей медицинской отрасли за период 1885-1989 годов. Определено их место в общей структуре «Источников украинской биографистики» научно-информационного проекта «Украинский национальный биографический архив».

Ключевые слова: биобиблиографические указатели, украинская биографистика, биографический архив, медицинская отрасль.

The biobiographic publications about medicine professionals between 1885-1989 are analyzed. Their place in general structure of «The Ukrainian Biography Sources» of the science-informational project «The Ukrainian

УДК 027.022 “364” (477-25)

Н.О. Якимович

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАН ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК М. КИЄВА В ПЕРІОД НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Розглядається стан публічних бібліотек м. Києва в період нацистської окупації. Розкривається діяльність працівників бібліотек та жителів міста, спрямована на збереження книжкових фондів.

Ключові слова: публічні бібліотеки, книжкові фонди бібліотек, нацистська окупація, м. Київ.

В роки Другої світової війни багато країн було окуповано нацистами, які намагалися вивезти культурне надбання завойованого ними народу. На початок війни в м. Києві історично сформувались бібліотечний фонд та мережа публічних бібліотек. Друга світова війна докорінно все змінила.

19 вересня 1941 р., після 72-денної оборони столиці, нацисти ступили на київську бруківку. З перших днів нацистської окупації прийшло усвідомлення загрози, що нависла над культурними цінностями, історичними пам'ятками та книжковими багатствами міста. Великих зусиль коштувало діячам української культури рятувати книжкові фонди, але те, що вони зібрали, часом наражаючи на небезпеку своє життя, більшовицька влада розпорошувала, а то й безжалісно нищила.

Директивою ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 29 червня 1941 р. партійним і радянським організаціям прифронтових областей наказувалось “не залишати ворогові жодного паровоза, жодного вагона, жодного кілограма хліба, літра пального...”[2]. Разом із станками, машинами, устаткуванням на схід йшли ешелони з книгами. Країна рятувала свої безцінні скарби, які були надбаннями, за невеликим виключенням, наукових бібліотек: рідкісні книги, унікальні рукописи і стародруки. На жаль, вдалося організувати вивезення тільки частини книжкових фондів найбільших бібліотек республіки.

Серйозним випробуванням також став заклик представників влади до створення «зони випаленої землі». Зокрема, у Зверненні Президіуму Верховної Ради УРСР, Ради народних комісарів УРСР та ЦК КП(б)У до українського народу від 6 липня 1941 року говорилося:

«Товариші робітники та інтелігенція!

Якщо вашому місту загрожує вороже нашествя, не залишайте нічого цінного ворогові. Все цінне майно, яке не може бути вивезено, має безумовно знищуватись.

Не легко нам знищувати добро, що було здобуте нашою вільною працею, нашим потом, нашою кров'ю, але ми повинні це зробити в ім'я перемоги, яка вирішує долю українського народу, долю України та всього Радянського Союзу» [3, с. 13].

Проте, працівники бібліотек, які не були мобілізовані до останнього дня перед окупацією нацистами сподівались евакуювати хоча б найцінніше.

Публічні бібліотеки, за невеликим виключенням, не евакуювали. Залишаючись відкритими для населення до моменту окупації Києва у вересні 1941 р., проводили активну діяльність, спрямовану на виховання читачів у дусі патріотизму, мобілізацію на прискорення перемоги над ворогом. Проводилась активна робота з роз'яснення населенню суті цієї війни, поширювались знання, необхідні в умовах

воєнного часу. Працівники бібліотек були задіяні для проведення агітаційної і масової роботи в найрізноманітніших умовах: на промислових підприємствах, агітаційних і призовних пунктах, на місцях будівництва оборонних споруд. Відкривались філії і пункти видачі, пересувні бібліотеки біля призовних пунктів, у військових частинах і госпіталях. Силами працівників бібліотек тут проводились голосні читання, бесіди, огляди літератури. Зміст роботи бібліотек визначався специфікою воєнного часу. Серед читачів спостерігався великий попит на масову оборонну, військово–технічну літературу. В масові міські бібліотеки прийшли нові читачі – військовослужбовці.

В архівах збереглися дані про кількість бібліотек і показники їх діяльності за підсумками 1940 року: бібліотек – 23 (13 – для дітей), читачів – 82,9 тис (при кількості населення Києва – 846,3 тис.), книжковий фонд – 663,5 тис. прим., книговидач – 2048,6 тис. прим.

12 довоєнних бібліотек вижили, відродилися, піднялися з руїн післявоєнного Києва і несуть читачам знання понині [5].

У період нацистської окупації переважна більшість бібліотек Києва фактично припинила своє існування. Тільки окремі бібліотеки формально існували. Але їх було дуже мало. До того ж населення їх не відвідувало. Видача книг у цих бібліотеках була обмеженою і здійснювалась на основі списків, куди звичайно включалися книги, схвалені місцевою німецькою військовою і адміністративною владою.

Бібліотекарі Києва, які залишились у тилу ворога під час окупації міста, рятували багатства бібліотек. Це була справді самовіддана праця простих і скромних бібліотекарів. Ризикуючи життям, переховували книги по горищах і підвалах будинків, закопували в землю, рятували, як могли.

В центральному державному архіві зберігся документ про порятунок фондів Київської обласної бібліотеки ім. 15-річчя ВЛКСМ (нині – Київська обласна бібліотека для дітей). Вона мала в своєму розпорядженні єдиний в Україні музей дитячої книги, в якому зберігалися видання французькою, англійською та іншими мовами. Група співробітників на чолі із завідуючою Т. П. Гібой зуміла зберегти ці книги. Крім того, бібліотекарі під час окупації міста збирали книги з покинутих бібліотек і переховували їх у підвалі своєї бібліотеки. Таким чином було врятовано 120 тис. томів унікальної бібліотеки і 42 тис. примірників з інших книжкових зібрань міста. Це було дуже важливо для столиці України, в якій під час окупації загинуло понад 4 млн. книг [4].

Також відомо, що в роки нацистської окупації, через воєнні події та часті зміни влади, Куренівській бібліотеці (нині – Центральна районна бібліотека імені Івана Франка) довелось на деякий час припинити роботу. Після визволення Києва у листопаді 1943 р. Куренівська бібліотека відновила свою роботу. Ймовірно, того ж року бібліотеці було присвоєно ім'я видатного українського письменника Івана Яковича Франка [1].

Під час німецько-радянської війни бібліотекарям Центральної районної бібліотеки ім. М. О. Некрасова (Голосіївський район) вдалося зберегти частину книжкового фонду, ховаючи його в склепах Байкового кладовища, і відразу після визволення Києва, у 1944 р., знову відкрити двері для читачів.

Заради збереження книжкових надбань працівники бібліотеки “Деміївська” Голосіївського району замурували фонд в один із склепів цвинтаря. Працівники бібліотеки імені М. Горького Дніпровського району з метою збереження книжкового фонду роздали книги читачам, які їх зберегли і повернули в повоєнні роки знову до книгозбірні. Таким же чином відродилась бібліотека ім. Наталі Забіли для дітей (у період війни – ім. Лазаря Кагановича) і бібліотека ім. Григорія Котовського для дітей ЦБС Оболонського району.

Приміщення бібліотеки ім. М. В. Гоголя Голосіївської ЦБС було зруйноване, величезна частина фонду знищена. Одразу після визволення Києва, завідувача бібліотекою О. Г. Трескіна взялася відновлювати її. У 1945 р. бібліотеку було відроджено. Для її фонду виділено 1000 книг і частину приміщення (66 кв. м.) бібліотеки імені М. М. Коцюбинського. Колишні читачі бібліотеки відгукнулися на звернення завідувачої і позносили до бібліотеки книги, видані їм до окупації.

Під час окупації Києва частина фондів бібліотеки ім. Молодої гвардії (нині – Міська спеціалізована молодіжна бібліотека «Молода гвардія») була зібрана в приміщенні по вул. Толстого, 24. Поповнювалися фонди, відбувалось обслуговування читачів.

Таким чином, за короткий період нацистської окупації у Києві повністю була зруйнована система публічних бібліотек, книжкові фонди знищені. Але завдяки мужності та самовідданій праці працівників бібліотек та жителів м. Києва вдалося врятувати сотні тисяч книг бібліотечного фонду.

Список використаних джерел

1. 90 років з книгою і любов'ю до киян : (нарис з історії бібліотеки) / ЦБС Поділ. р-ну м. Києва, Центр. район. б-ка ім. Івана Франка ; авт.-уклад. Г. Брагарник. – К., 2009. – 23 с.
2. КПРС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК : (1898–1986) / Ин-т марксизма-ленинизма при ЦК КПСС. – 9-е изд., испр. и доп. – М. : Политиздат, 1985. – Т. 7. – С. 222.
3. Кресіна, І. О. Національна свідомість: сутність, основні складові та рівні функціонування / І. О. Кресіна // Нова політика. – 1998. – С. 12–14.
4. Мазурицкий А. Рискуя жизнью / А. Мазурицкий // Библиотекарь. – 1984. – № 2. – С. 30.
5. Публічні бібліотеки Києва: довідник. – 2-е вид., допов. – К., 2004. – 96 с.: іл.

Рассматривается состояние публичных библиотек г. Киева в период нацистской оккупации. Раскрывается деятельность работников библиотек и жителей города, направленная на сохранение книжных фондов.

Ключевые слова: публичные библиотеки, книжные фонды библиотек, нацистская оккупация, г. Киев.

It is reviewed the state of public libraries of Kyiv city during the nazi occupation. Reveals the activity of library employees and citizens aimed at the preservation book funds.

Keywords : public library, library fund, the nazi occupation , Kyiv.